

حکومەتی هەریمی کوردستان - عێراق

وەزارەتی پەرۆردە

بەرێوەبەراییەتی گشتی پرۆگرام و چاپەمەنییەکان

خویندەوێ کوردی

بۆ

پۆلی دووھمی بنەرەتی

دانانی

لیژنەییەك ئە وەزارەتی پەرۆردە

بژارکردنی

سادق ئەحمەد عوسمان روستایی

خسرۆ علی حسەن ئیسماعیل محەمەد عەبدوڵا

نەمام جلال رشید

سرپرستی زانستی چاپ: نمام جلال رشید - سادق ئەحمەد عوسمان روستایی
سرپرستی هونەری چاپ: عوسمان پیرداود کواز - خالد سلیم محمود
دیزاین و ئامادەکردنی نیگارمکان: عادل زرار أمیت
جیبمچیکردنی بژاری هونەری: یوسف أحمد اسماعیل

سالى نويمان پىرۋىزى

دەرچووى پۆلى يەكەمم
والە پۆلى دووہمم

ياخوا پىرۋىزى لىمان
خوئىندى سالى نويمان

من قوتابىيەكى وريام
گوي رايەلى مامۆستام

قوتابخانەم خوشدەوى
چونكە دل تيا دەسرەوى

كەلوپەلى خاوينم
هيچ كات نايانژاكنم

هەر بىرى قوتابخانە
كە مەلبەندى ژيانە

بىرى مامۆستاكانم
هاورپى زيرەكەكانم

((لەيلا مستەفا))

واتای وشهکان:

<u>واتا</u>	<u>وشه</u>
په یف	وشه
هۆشیار، هشیار	وریا
گوهدار	گویی رایه ل
دهحه ویته وه	دهسره وی
نایان گه چلینم ، تیکیان نادهم	نایان ژاکینم

راهینان (۱)

قوتابیانی خوشه‌ویست، ئەم وشانە‌ی خواره‌وه به پیتیکی گونجاو ته‌واو بکه:

ت
په.....

پ
قا.....

ب
که‌نه‌با...

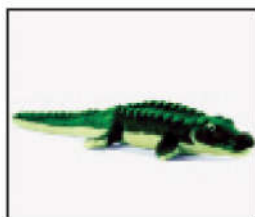
ن
او.....

خ
شا.....

ح
تیمسا.....

چ
قا.....

ج
سا.....

ز
ب.....ن

ر
بازا.....

ر
که.....

د
هرزی.....

ع
با.....

ش
ره.....

س
پا.....

ژ
پیشک.....

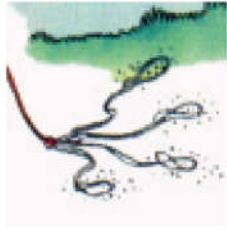

ق
لا

قا
دا

فا
که

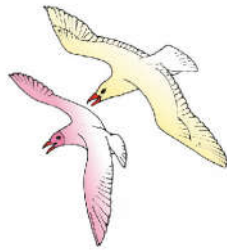
فغ
ق.....

ق
مندا

ق
مه.....

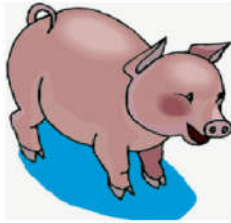
قا
ره

قا
مریش

ه
ب راز

ا
م ر

ه
د رمی

م
د ده

ی
م او

و
ژ ر

ؤ
گ زه

و
ش ه

ئ
د د

راهیان (۲)

تکایه، سهیری نهم وینانهی لای خوارهوه بکهو به دهنگ ناوهکانیان
دهربیره، پاشان به پیتیکی گونجاو وشهکان تهواو بکه:

ت ت

نوو.....

ب ب

کهبا.....

پ پ

تو.....

ری.....

هره.....

ئی.....

ش ش

دارتا.....

س س

دا.....

ن ن

ث.....

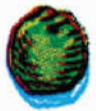
یر...

ما...ی

و..... ۹

ک ک

نو.....

ن ن

گو.....

ل ل

مه.....

هو.....

هه....هۆ

یو....

ح ح

مزا.....

ئ

او.....

گ گ

سه.....

هئا....

هستیره.....

هلا...

ف ف

تەنە...

چ چ

ور.....

خ خ

بەر....

رۆكە.....

او...ا

ورما...

ا

ن.....ن

قا قا

مرو.....

قا قا

بۆ....

ر....ر

ش.....ان

از...از

هـ

...هـنار

ئ يـ

...هـرمـ

يـ

...هـرزـ

...هـار

...هـر

...هـارى

م م

...هـر

غ غ

...هـا

ع ع

...هـا

هـ

...هـور

م م

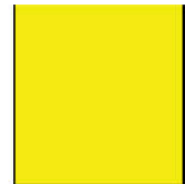
...هـوم

...هـاردان

...هـرهـب

...هـرد

چالاکى (۱)

نهم وشانهى خواره وه برکه برکه بکه:

وه ره	←	وه ... ره
زۆزان	←	زۆ... ..
نازه	←	نا ...
نه وزاد	←	نه و..
نانه وا	←	... نه ...
باران	←	با
مامه	←
گه لآ	←	گه
گه رما	←
باوک	←	با
که له باب	←	... باب

چالاکى (۲)

نهم پیتانهی خواره وه لیكبده و
وشه ی لیډروست بکه:

- سه، ه، ر، د، ا، ر = (سهردار)
ک، و، ر، د، س، ت، ا، ن = ()
ئ، ا، ل، ا = ()
گ، و، ر، ا، ن، ی = ()
س، ر، و، د = ()
ی، ا، ر، ی = ()
ه، ه، ل، پ، ه، پ، ک، ی = ()
م، و، س، ی، ق، ا = ()
ز، س، ت، ا، ن = ()
ق، و، ت، ا، ب، خ، ا، ن، ه = ()
م، ا، م، و، س، ت، ا = ()

چالاکى (۳)

نهم برپگانهی خواره وه لیكبده و وشه ی لیډروست بکه:

- دا، ده = (داده)
کا، که = ()
خا، له = ()
پوو، ری = ()
ئا، رام = ()

نەم مەرۇقانه كار دەكەن

پزىشك
نەخۇش چارە دەكات .

مامۇستا
قوتابى فېر دەكات .

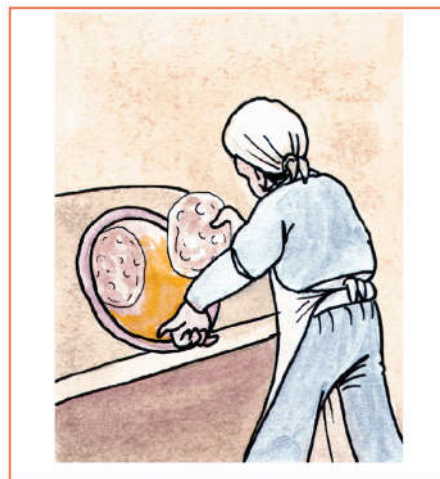
دارتاش
كورسى دروستدەكات .

نژيار
ديوار دروستدەكات .

جووتيار
زهوى ده كیلّيت .

نانهوا
نان ده برژينيت .

گۆشتفروش
گۆشت ده فروشيت .

ئاسنگەر
په نجه ره دروستده کات .

واتای وشهکان

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
فیږدهکات :	فیږی دهکا
پزیشک :	نوژدار، بزیشک
نهخوش :	نهساغ
نژیار :	وهستای دروستکردنی خانوو
زهقی :	زهوی، ئهرد
نانهوا :	نانپیژ
دهبرژینی (نان دهکا) :	دهپیژیت

راهینان

- خویندکاری خوشهویست، ئه م پرستانه ی خواره وه تهواو بکه :
۱. نان دهبرژینیّت .
 ۲. په نجه ره دروستدهکات .
 ۳. گوشت دهفروشیّت .
 ۴. جووتیار دهکیلیّت .
 ۵. کورسی دروستدهکات .
 ۶. پزیشک چاره دهکات .
 ۷. دیوار دروستدهکات .
 ۸. مامؤستا خویندکار دهکات .

چالاقى (۱)

قوتابى خۆشەويست، ئەم مەرقانە چ كارەن لە بۆشايەكاندا
بيانوسە:

(شوفېر، سەرتاش، بۇياغچى، دوكاندار)

۱. ئازاد ديوار رەنگ دەكات.
ئازاد يە .

۲. كاوه ئوتۆمبىل ليدەخوړئ.
كاوه ە .

۳. نەوزاد لە دوكان شت دەفرۆشئ.
نەوزاد ە .

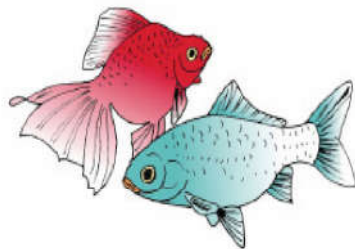
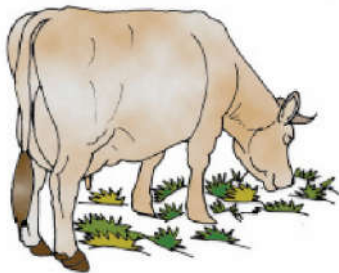
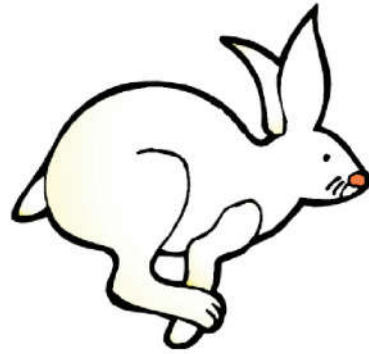
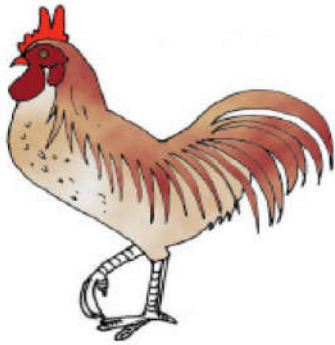

۴. كارزان مقەست و شانە بەكاردينئ.
كارزان ە .

چالاکى (۲)

خویندکاری خوشه‌ویست برپوانه ئەم وینانه، له پاشدا ناوه‌کانیان له
بۆشاییه‌کان دابنێ.

- ۱.
- ۲.
- ۳.
- ۴.

مندالی ژیر

من مندالیکی ژیرم. قوتابییهکی پاک و زیرهکم. به یانیان زوو له خه وه لدهستم. پوژباش له ئەندامانی خیزانهکه دهکه م. به ئاو و سابون دهست و دەم و چاوم دهشۆم. به هیمنی نانی به یانی دهخۆم، ئەوجا جلهکانم دهگۆرم و جانتاکه م له شان دهکه م و به ره و قوتابخانه دهپۆم. به بیدهنگی له پۆل دادهنیشم و گوئی له مامۆستاکانم دهگرم.

واتای وشهکان

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
مندال	: زارۆک
ژیر	: زیرهک
پاک	: پاکژ، خاوین
به یانی	: سپیده

هه لده ستم	:	رادبم
قوتابی	:	خویندکار
هیمنی	:	له سه رخۆ
گوئی	:	گوھ
خواردنی نیوه پۆ:	:	فراقین
خواردنی ئیواره:	:	شیف

پراهینان (۱)

- وه لامي ئەم پرسیارانهی خواره وه بده وه:
۱. قوتابی که ی له خه وه لده ستمی؟
 ۲. ده بی چۆن نان بخۆین؟
 ۳. ده بی له ناو پۆل چی بکه یین؟

پراهینان (۲)

- ئەم بۆشاییانه ی لای خواره وه پر بکه وه:
۱. به یانیان زوو هه لده ستم.
 ۲. به ده ست و ده م و چاوم ده شۆم.
 ۳. گوئی له ده گرم.

چالاکى (۱)

مامۆستا ده پرسیت:

- تۆ له خویندنگه چۆن رۆژباش له مامۆستا و هاوڕێکانت ده که ییت؟
- قوتابی خۆشه ویست، باسی ئەوه مان بۆ بکه، که تۆ له نیوان پشووی وانه کانتدا چی ده که ییت؟

چالاکی (۲)

خویندکاری خوشه‌ویست:
هه‌ولبده کاته‌کانی ئەم کاتژمی‌رانه‌ی خواره‌وه بخوینیته‌وه:

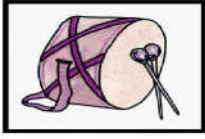

مۇسقا

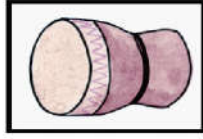
مۇسقا ئەو دەنگ و ئاوازە خۇشانەيە، كە لەگەل گۇرانى و شايى و ھەلپەركى و بۇنەكان لىدەدرىت، لە ئامىرەكانى مۇسقاوہ دەردەچىت و ھەستى مرۇف دەجوولىنى، خۇشى و شادى دەخاتە دلى مرۇقەوہ و بەختيار و دلخۇشى دەكات.

چەند نامىرىكى مۇسقا

دەھۆل

تەپل

دەف

۱. پىستەييەكان:

گىتار

عود

كەمانچە

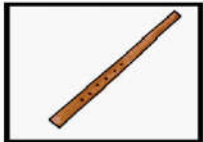

۲. ژىدارەكان:

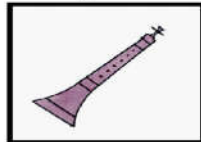
بالەبان

شمشال

زورنا

۳. فوودارەكان:

واتای وشهکان

واتا

وشه

ستران	:	گورانی
گوڤه‌ند	:	هه‌لپه‌رکئی
ده‌م، گاف	:	کات
شاهی	:	زه‌ماوه‌ند
بتنی	:	به‌ته‌نیا

راهینان

وه‌لامی ئەم پرسیارانه بده‌وه:

۱. ده‌ف و ته‌پل به‌چی لی‌ده‌دری‌ن؟
۲. شمشال به‌چی لی‌ده‌دری‌ت؟

چالاکي

قوتابی ژیر، به‌یه‌کیک له وشه‌کانی ناو لاکیشه‌که‌ی لای خواره‌وه ئەم بۆشاییانه پر بکه‌وه:

۱. له‌گه‌ل گورانی لی‌ده‌دری‌ت .
۲. نامیریکی ژیداره .
۳. موسیقا ده‌خاته دلی مروڤه‌وه .
۴. نامیریکی فووداره .

گیتار، شمشال، موسیقا، خووشی

قوتابخانه

(له تيف هه لمهت)

قوتابخانه زۆر خۆشه

مه لبه ندى بىرو هۆشه

ده يپارىزم باخچه كه

دهرگا و شووشه و په نجه رهى

قوتابخانه گشت كاتى

پووناكىمان ده داتى

فيрман ده كا وريابىين

بو ته نگانه ئازابىين

قوتابخانه زۆر خۆشه

مه لبه ندى بىرو هۆشه.

واتاى وشهكان

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
مه لبه ندى	: بنكه
گشت	: هه موو
سات	: كات
وريا	: هۆشيار
ته نگانه	: ته نگاڤى
قوتابخانه	: خوڤندنگه

پراھینان

خویندکاری خوښه ویست، ئەم بۆشاییانە ی خواره وه به وشە ی
گونجاو پر بکه وه:

۱. قوتابخانه زۆر
- مه لبه ندى
۲. ده پياريزم
- دهرگا و شووشه و
۳. قوتابخانه گشت کاتى .
- ده داتى .

چالاکى (۱)

خویندکاری خوښه ویست، سى جار ئەم رستانه ی لای خواره وه له
تینووسه کهت بنووسه وه:

(قوتابخانه وه کو مال وایه، ده بى پاريزگارى بکه ين و
ماموستا کانمان خوش بوئ).

چالاکى (۲)

(قوتابخانه رووناکييه، زانست چرايه، ماموستا هاورپيه)

ئهم رستانه ي سه ره وه چوار چار له تينووسه كهت بنووسه وه، پاشان له گه ل ماموستا كه تدا گفتوگويان له سه ر بكه .

پیاویکی نابینا

به یانی زوو بوو. شیرکوؤ بو قوتابخانه دهچوو. پیاویکی نابینای بینی، کهس نه بوو دهستی بگریت و له شه قامه که دربازی بکات، شیرکوؤی دلوقان دهستی گرت و به هیمنی په راندیییه وه. پیاوه نابینا که زور سوپاسی شیرکوؤی دلوقانی کرد، چونکه یارمه تی دا.

واتای وشه کان

<u>واتا</u>	<u>وشه</u>
سپیده	به یانی
میږ	پیاو
کوږه، کویر	نابینا
جاده	شه قام
به به زهیی	دلوقان
هیډی، له سه رخو	هیمنی
دهرباز کردیییه	په راندیییه وه

یارمه تی دا : هاریکاری کر
دهتوانی : دشییت

راهینان

- قوتابی خوشه ویست، ئەم بۆشاییانه ی لای خواره وه پر بکه وه:
۱. شیرکو بۆ ده چوو.
 ۲. شیرکو پیاویکی دی.
 ۳. شیرکو پیاوه نابیناکه ی له دهربازکرد.
 ۴. پیاوه نابیناکه زۆر شیرکو ی کرد.

چالاکي (۱)

- ئایا نابینا دهتوانییت بخوینیته وه؟ خویندکاری خوشه ویست، ئەم پرسیاره له مامۆستاکه ت بکه *
- هه ر خویندکاریک باسی هاوکاریی که سیکی (که مئه ندام) بکا، که یارمه تیداوه (گیڕانه وه ی باسیک).

چالاکى (۲)

بينا نابينا
تۆش ئەم وشانەى خوارەوہ وہکو نمونہکەى سەرەوہ لیبکە:
رہوا

.....

ديار

.....

رېك

.....

رہسەن

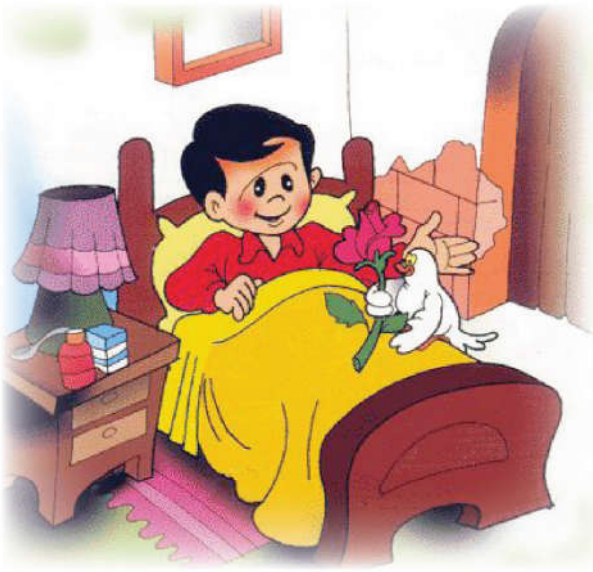
.....

پەسەند

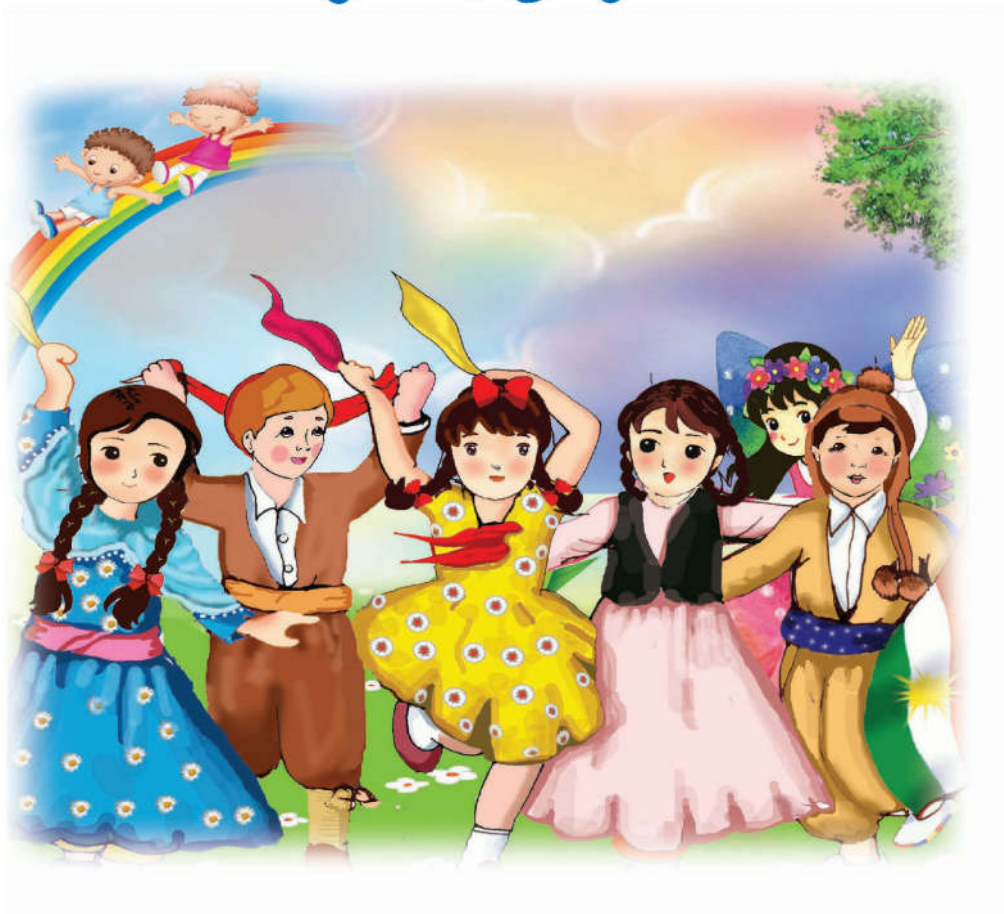
.....

خۆش

.....

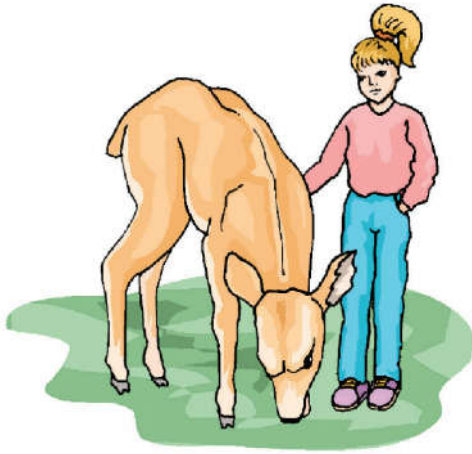

ئاواتى مىندالان

ئىمە مىندالى جوانىن، نەوھى داھاتووین. زۆر ھەزىمان لە خویندەنە،
لە ژيان و پىشكەوتنە. دەبى چاودىرىمان بىكەن.
مافەكانمان دابىن بىكەن. گويمان لىبىگرن. پامان وەربىگرن. ئازادىين لە
ھاتوچۆ، لە خویندن و گفتوگو. پىويستە قوتابخانە و نەخۇشخانەمان
ھەبىت، بە زىمانى خۇمان بدوئىن و بخوئىنن. نابى كارى گرانمان پىبىكەن.
دەبى بى جىاوازى ئايىن و زىمان، بە تەبايى لە ولاتى خۇماندا بژىن.

واتای وشهکان:

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
ئاوات	: هيڻقى، ئارمانج
داهاتوو	: ئاينده
پيشكهوتن	: پيشكهفتن
چاودىرى	: چاقدىرى
دابىن بكهن	: مسوگه ر بكهن
گويمان لى بگرن:	گوهى خو بدهنه مه
رامان وه رى بگرن :	گوئى له بىرو بوچوونمان بگرن .
جياوازى	: جودايى
ئاينده	: دوا پوژ

پراهينان

ئەم بۆشاييانەى خوارەو بە وشەى گونجاو پىر بکەو:

۱. مندالان ھەزىان لە چىيە؟

مندالان ھەزىان لە، لە و.....

.....

۲. لە قوتابخانە فىرى چى دەبين؟ (نوسىن و خویندەو)

لە قوتابخانە فىرى و دەبين .

۳. سوودى نەخۆشخانە چىيە؟ (چاک)

لە نەخۆشخانە نەخۆش دەبيتەو .

چالاکى (۱)

- با مامۆستا باسى (ئەرك و ماف) بۆ قوتاببييان بكا .
- با قوتاببييان باسى داهاتووى خۆيان بکهن، حەز دەكەن له ئايندهدا بين به چى؟
- با قوتاببييان (به يارمه تى مامۆستاكه يان) ئەركى قوتابخانه و نه خۆشخانه باس بکهن .

چالاکى (۲)

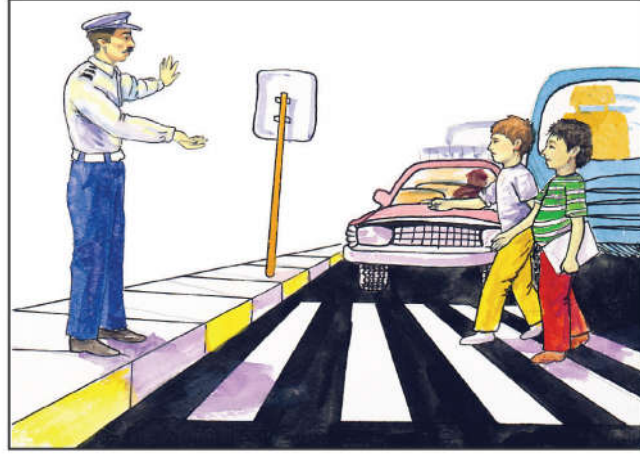
هه ئه	راست

- ژماره ي راست و هه له ي ئەم رستانه ي خواره وه له خشته كه دا بنووسه :
۱. ئيمه ي منداڵ حەز له خويندن ناكه ين .
 ۲. پيوسته منداڵان خويندنگه و نه خۆشخانه يان هه بيت .
 ۳. نابى كارى گران به منداڵان بکه ين .
 ۴. گوئى له منداڵان ناگرين .
 ۵. هه موو منداڵىك پيوسته به زمانى خوى بخوينت .
 ۶. ده بى قوتابى به قسه ي مامۆستا بكات .

چالاکى (۳)

- (هونه رى منالان نه خشى سه ره ردان .)
به خه تىكى جوان دووجار ئەو ديره له تينووسه كه تدا بنووسه وه .

دۆستی یاسام

من قوتابییەکی وریام
هەمیشە دۆستی یاسام
رەوشتەم بەرزو پاکە
رەوت و کردەوهم چاکە
لە هەر شوینیک یاسا بێ
لای من سەرپیچی نابێ
مامۆستا جیی سوپاسە
ئەو بۆی کردم ئەم باسە
پیشکەوتن بە یاسایە
سوودی هەمووانی تیایە

واتای وشەکان

<u>واتا</u>	<u>وشە</u>
هەمووکاتێ، هەموو گاڤێ	هەمیشە
رێگا	رەوت
قازانج، کەلک	سوود

رەۋىشى سەردان

- سەردان رەۋىشىكى جوانە، مەۋف پىي خۇشەۋىست دەبىت .
مامۇستا لە قوتاببىيانى پرسى: شىۋازى سەردان چۇنە ؟
قوتاببىيەك: دەبىت ئاگادارى ئەۋ كەسانە بکەينەۋە كە دەمانەۋىت
سەردانىان بکەين .
قوتاببىيەكى دىكە: كاتى سەردانەكە ديارىبکەين .
قوتاببىيەكى دىكە: خۇمان رىكوپىك بکەين .
قوتاببىيەكى دىكە: لە دەرگای مالەكەيان بدەين و سلاۋيان لى
بکەين و لە تەندروستىيان بپرسىن .
قوتاببىيەكى دىكە: پىۋىستە زۆر نەئاخقىن و زۆرىش نەمىننەۋە بۆ
ئەۋەى بىزارىان نەكەين .

واتای وشەکان

<u>وشە</u>	<u>واتا</u>
خۆشەویست	: خۆشتقی
تەندروستی	: لەشساغی، ساخلەمی
ئاخاقتن	: قسەکردن
بیزار	: ھەراسان.

پراھینان

خویندکاری خۆشەویست ئەم بۆشاییانە بە وشەیهکی گونجاو پر بکەو.

۱. سەردان پرەوشتیکی
۲. شیوازی
۳. پێش ئەوەی بچینە ژووری دەبیّت لە
۴. دەبیّت کاتی سەردان

چالاکى (۱)

مامۆستای هیژا:

۱. پرەوشتی سەردان بۆ قوتابییان پوون بکەو؟
۲. کە دەچیته سەردانی ماله دراوسییهکیان چۆن سلۆ لەوان دەکات ھەوالی لەش ساغیان دەپرسی.

چالاکى (۲)

قوتابى خوشهويست: سه يري ئه و ويئانه بكه و ناوه كانيان له ژير
بنوسه .

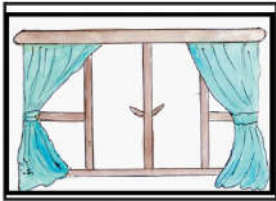
.....

.....

.....

.....

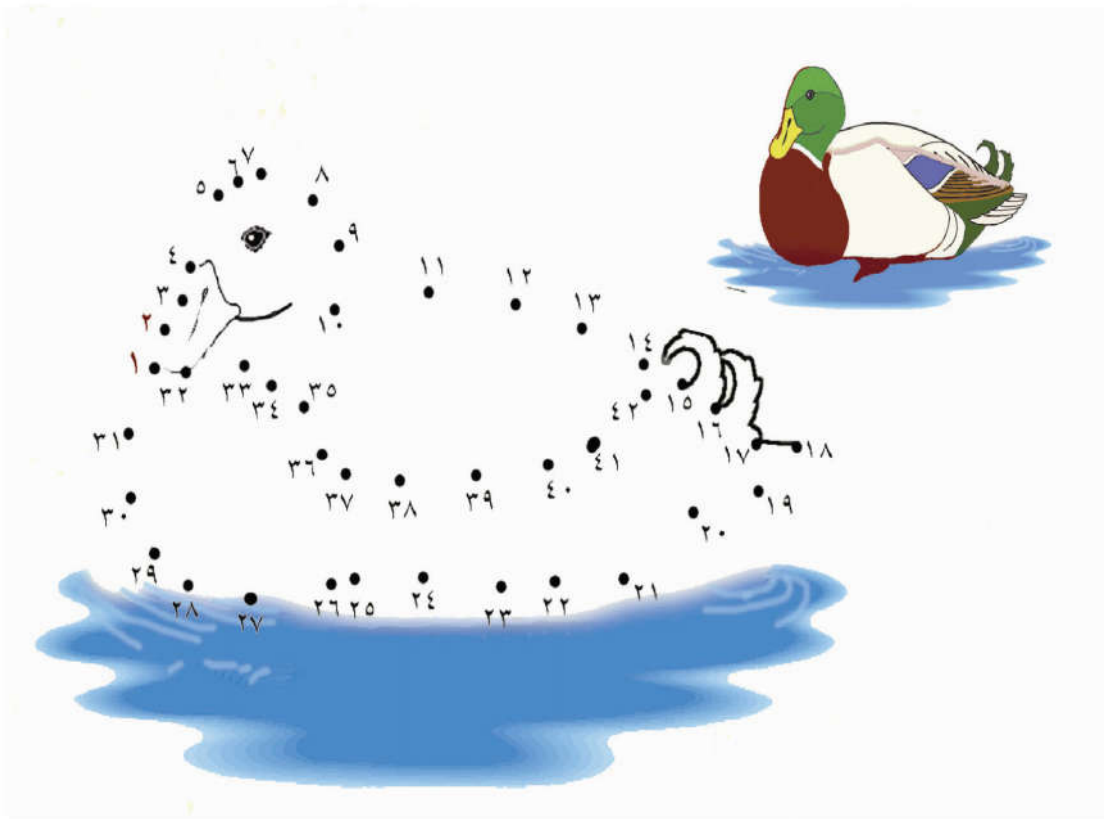
.....

.....

چالاکى (۲)

ئەم ژمارانە بە يەكتىرى بگەيەنە و بزانه چ وئەيەكى ليدەردەچيىت و
ويئەكە رەنگ بگە .

لهمین نزیك مه به وه، دهستکاری مه که
هیچ شتیکی تی مه گره، چونکه کوشندهیه

**تهقه مه نییه کان مه ترسیدارن.
لییان نزیک مه به وه،
هه وئی ده ستکاری کردنیان مه ده.**

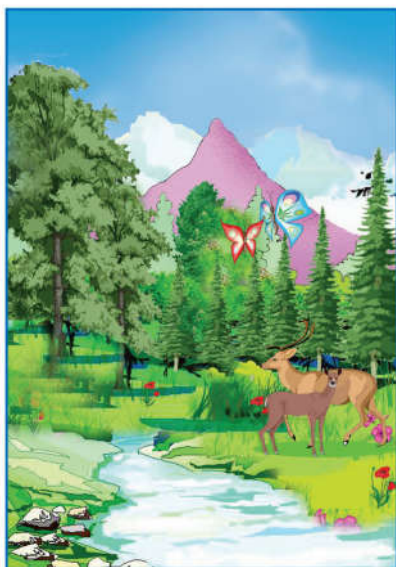

**نهم هیمایانهی سهرهوه نیشانهی بوونی مین و تهقه مه نین.
لییان نزدیک مه به وه!**

هەرگیز نەم ناوچە مەترسیدارانە نزیک مەبەوه!

کوردستان

کوردستانم شیرینه
زۆر دلگیر و رهنگینه

شاخی بلّند و جوانه
پر کانی و دارستانه

به هاران له گشت لاوه
سه وزه گیا و گول و ئاوه

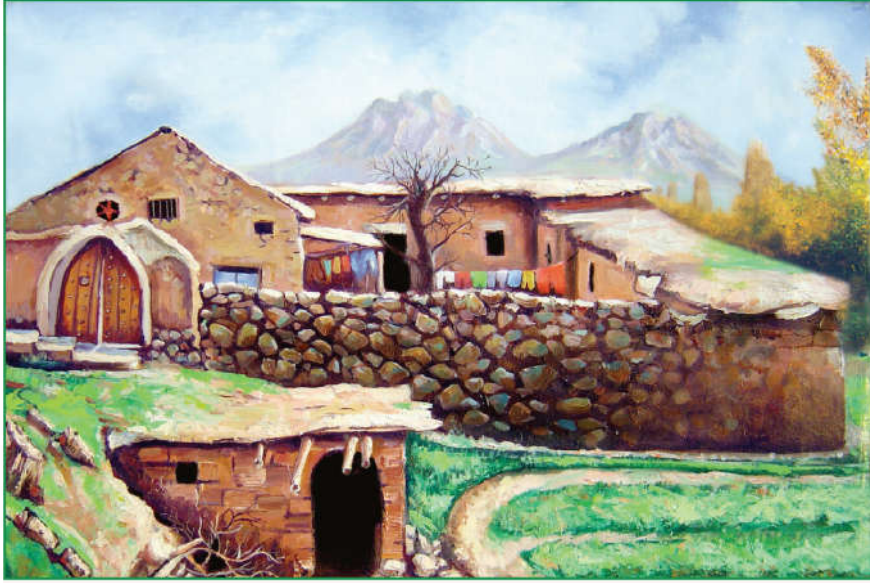
شوینی سهیران و گه شته
به راستی وهک به هه شته

(کازم کۆیی)

واتای وشهکان

<u>واتا</u>	:	<u>وشه</u>
دلرەفین	:	دلگیر
چیا	:	شاخ
هه موو	:	گشت

گوند

گوند له شار و شاروچکه بچووکتره . خانوو دانیشتونانی که من .
ئاووهه وای گوند خوښ و سازگاره ، خه لکی مه پومالات و په له وهر به خیو
ده که ن و په زو باخی میوه یان هه یه . گه نم و جو و نيسک و نوک ده چينن .
ژيانی گوندان زور ساده و ساکار و خوښه . خه لکی گونده کان کاروباره کانیا
به هه ره وه ز ئه نجامده دن . پیویسته هه ولبدريت گونده کانی کوردستان
ئاوه دان بکرینه وه ، بو ئه وه ی به روپوومی کشتوکالی و ئاژه لداري
زوربيت .

واتای وشه کان

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
شاروچکه	: باژیرک
شه قام	: جاده
که رماو	: که رماق، سه رشور

گه وره	:	مه زن
مه پومالات	:	په زو بز
په له وهر	:	بالنده
ساكار	:	ئاسان، سانا
هه ره وهر	:	هاريكارى، زباره

راهينان

ئەم وشانه بخویننه وه و پاشان له تینووسه کهت دووچار بیانووسه وه:
(شارۆچکه، گوند، نيسک، ساوار، ئاوه دان، هه ره وهر، مه پومالات، بازار، خانوو).

چالاکی (۱)

وه لامی ئەم پرسيارانهی خواره وه بده وه:

۱. گوند و شار به چي ليک جيا ده کرينه وه؟
۲. ئەمانه ی خواره وه له کامه ياندا هه يه و له کامه ياندا نييه؟
(شه قامی گه وره، نه خووشخانه ی گه وره، گه رماو، مه پومالات، په زوباخ، چاندنی گه نم و جو).

چالاکی (۲)

ئەم بۆشاييانه ی خواره وه به وشه ی گونجاو پر بکه وه:

۱. خه لکی گوند ده چينن.
(ماست و شیر، گه نم و جو، به رد و ئاسن)
۲. گوند خانوو و دانيشتوانی
(که من، زۆرن، نین)
۳. خه لکی گونده کان ئيشه کانيان به ده کهن.
(سستی، هه ره وهر، ته نها)

ئالامان

ئالامان شهكاوه يــــه
قهشهنگ و پازاوه يــــه
چوار پهنگي جوان و گهشه
هي خاكيكي چوار بهشه
سپي و زهره، سهوز و سووره
هيواي نزيك و دووره
زهردي روژي پووناكه
سپيي ئاشتييه و پاكه
سهوزي هيماي ژيانه
سوور خويني شههيدانه
با هه موومان يه كدهنگ بين
يهك گوتار و يه كرهنگ بين
يهك بخهين تهقه لامان
تا ههر وابي ئالامان
ههر جوان و گهشاوه بي
بهزبي، شهكاوه بي

(موحسين حه مه د ئه مين زينه ددين)

واتای وشەکان

وشە

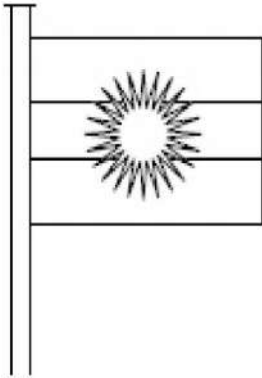
واتا

قەشەنگ	:	جوان، پازاوه
سەوز	:	كەسك
تەقەلا	:	هەول و كۆشش

راھینان

- خویندکاری خۆشەویست، وەلامی ئەم پرسیارانەى خوارەو بەدەو:
۱. تۆ لە کوێ دەژیت؟
 ۲. ئالای کوردستان چەند رەنگە؟

چالاکى

قوتابى خۆشەویست

۱. ئەمە ئالای کوردستانە،

ئەم ئالایە چوار رەنگە،

۱. سوور ۲. سپى ۳. سەوز (كەسك) ۴. زەرد

ئىستا تۆ ئالای کوردستانم بۆ رەنگ بکە.

۲. من دەخوینم، تاكو لە داھاتوو بتوانم، خزمەتى گەل و

نیشتمانەكەم بکەم.

ئەم رستەیهى سەرەو سى جار لە تینووسەكەت بنووسە.

جوانکاری شارو گهره کی

هوشیار مندالہ کی ژیر و جوانکیله بوو، له پۆلی دووہمی بنه پرتی
بوو، پوژیک که له قوتابخانه دهاته وه، دیتی کومه له کریکاریک له
که ناری شه قام و شوینه تایبه تییه کاندایارو درخت و نه مام ده پروینن و
گول ده چینن تا شاره که ی پی جوان بیٹ و گهره ک و شه قامه کان پاک و
خاوین و رازاوه بن. هوشیار به په له چووہ مال و ئەم هه والہ ی بو باوکی
باسکرد، باوکیشی گوتی:

کورپه که م ئەوه ئەوان ده چینن، مه رج ئەوه یه ئیوه ی مندالیش نه یان
شکیننه وه و هه لیان نه کیشن و ئاگاداریان بن تا پی ده گه ن.
هوشیار: بابہ گیان، سۆز و به لین بیٹ به خۆم کاری و نابہ جی نه که م
و ریگه به هه قاله کانیشم ناده م کاری وا بکه ن. چونکه ئیمه هه موومان
شاره که مان خوش ده ویت و چه ز به جوانی و پیکی ده که یین.

واتای وشهکان

<u>واتا</u>	<u>وشه</u>
رهندهک، تاخ	: گه رهک
هوشمه ند	: ژیر
خشکوک	: جوانکیله
قه راخ	: که نار
خه ملای	: رازاوه
خۆ نیشانبدن	: خۆ بنوینن:
بله ز	: به په له
گه وره ده بن، گه شه ده کهن	: پیده گهن
نارپک	: نابه جئ

پراھینان

- ئەم بۆشاییانەى خوارەو بە وشەى گونجاو پىر بکەوہ:
۱. کریکارەکان دەچینن.
 ۲. ئاگاداریان بکەن تا
 ۳. کاری ناکەم.
 ۴. ھەموومان خۆشدەوئیت.

چالاکى (۱)

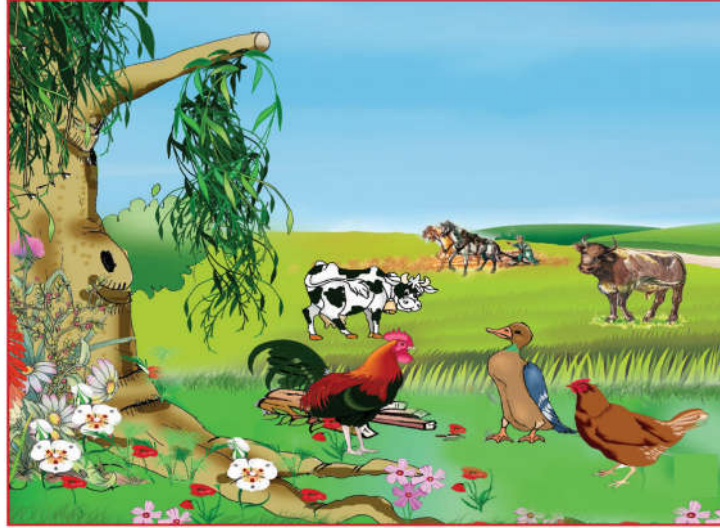
قوتابى ژیر:

۱. ناوی سى گول بنوسه:
..... ،..... ،.....
۲. ناوی دوو درەخت بنوسه:
..... ،.....
۳. ناوی سى شاری کوردستان بنوسه:
..... ،.....

چالاکى (۲)

ئەمانە لە تینوسەکەت بنوسەوہ:
(گول و ریحان، دارودرەخت، گژوگیا، گەنم و جۆ)

هه موو کار ده کهن

له کيڼگه ی مام زۆراب گایه ک، مانگایه ک، مراوییه ک، مریشکیک
و که له شیریک هه بـوون . که له شیره که به یانیان زوو ده چوو ه سه ر
به رزاییه ک، به دهنگی به رز دهیخویند: ققو قوو قوو..
له خه و ههستن زوو به زوو.
مراوییه که دهیوت: غاک.. غاک.. غاک.. با بچین بو ناو ئاوی پاک.
مریشکه که دهیوت: گار.. گار.. گار.. هیلکان دهکهن به بی ژمار.
جووجه له دهیوت: جیو.. جیو.. جیو..
گا دهیوت: جووت.. جووت.. جووت.. با بچین بو کيڼگه به جووت.
مانگاکه دهیوت: دۆش.. دۆش.. دۆش.. کابان تۆش وهره بمدۆش.

واتای وشهکان

واتا	وشه
چیل	مانگا
سۆنه	مراوی
که له باب	که له شیر
بلندایی	بهرزایی
ژخه و رابن	له خه وههستن
گۆت	وت
دهنگی مریشکه له کاتی هیلکه کردن.	گار گار
من بدۆشه	بمدۆش
که بیانوو	کابان

چالاکى

مامۆستای بهرپیز: نه خوشی ئەنفله وه نزای بالنده و خو پاراستن لیی
بو خویندکاران پوون بکه وه.

مامۆستای دڵسۆز

بَلِّين: مامۆستا بژی
بژی، بژی، هه‌ربژی

هه‌ر بژی ئەو چرایه
وه‌ک دایک و باوک وایه
به‌ ناسکی و به‌ خه‌نده
ده‌لئ: هیوام بللنده

ئێوه هه‌موو تیڤیگه‌ن
بۆ نیشتمان پیڤیگه‌ن

واتای وشهکان

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
چرا	: لاله
خهنده	: بزه‌ی سهر لیو
بلند	: به‌رز
پیښگه‌ن	: بیښه به‌رهم

له شساغی

مامۆستا له خویندکارهکانی پرسى
ئهووی یاریدهی له شساغیمان ده دات چیه؟

* یهک له خویندکارهکان گوتی:

- ههتاو

* یهکیکی دیکه گوتی:

- ههواى پاكو خاویڤن.

* خویندکاریکی دیکه گوتی:

- ئاو

مامۆستاکه گوتی:

- ئەمانه هه موویان راستن

بهلام گهلیک شتی باشی دیکه هه نه وهک:

- ددان شۆردن و پاكو خاویڤنی...

زوو نوستن و زوو له خه وهستان..

خۆ پاراستن له نهخۆشى. ئەمانه ش زۆر پێویستن.

واتای وشهکان

<u>واتا</u>	<u>وشه</u>
خۆر، رۆژ	ههتاو
ددان شوشتن	ددان شۆردن

پڙهينان (۱)

وه لامي ته م پرسيارانه بده وه:

۱. ماموستاڪه چي له قوتابيه ڪاني پرسى؟
۲. قوتابيه ڪان هر يه ڪه له وه لامدا چيان گوت؟
۳. ماموستاڪه چي دي بو له شساغى به باش زانى؟

پڙهينان (۲)

وانه ڪه به باشى بخوينه وه ته م بوشاييانه ي خواره وه به وشه ي له بار پر بڪه وه:

ته وه ي ياريدى له شساغيمان ديدات، ددان.....،.....
... نووستن، زو له.....،..... خو پاراستن
له.....

چالاڪى

ماموستاى به ريز: خويندڪارى هه لبستينه پرسيارى لي بڪه، له م باسه ي
خويندمان چي فيربوويت؟

پڙگرتن له کات

نارین و سهفین دوو خویندکاری زیره کُن، کاتی خویان دابه شکردووه، به یانیاں ده چنه خویندنگه، نیوه پړویان پاش نان خواردن له مالّه وه هاوکاری دایک و باوکیان ده کهن، نیواران وانه کانی پوژنی دواتر ناماده ده کهن، شه ویش ده خوینن. زوو دهنوون و زوو له خه و هه لدهستن، نارین و سهفین له لای دایک و باوکیان خوشه ویستن، بویه بی دلیان ناکهن.

راهینان (۱)

قوتابی خوشه ویست نه م بوشاییا نه پر بکه وه:

۱. نارین و سهفین خویان دابه شکردووه .
۲. به یانیاں ده چنه
۳. نیواران پوژنی دواتر ناماده ده کهن .
۴. دهنوون و زوو له هه لدهستن .

پراھینان (۲)

قوتابی خۆشهویست ئەم پەندە ی خوارەوہ لە تینوسە کەت بنوسەوہ:
(کات وەک زیڤ وایە نابێ لە دەستی بدەیت).

چالاکى

شەو : شەف

قوتابی خۆشهویست تۆش ئەم وشانە ی خوارەوہ وەک نمونە کە ی
سەرەوہ لیبکە .

چاو:

لیو:

ئاو:

سیو:

ناو:

میوان:

خیزانیکی به خته وەر

شیرین و فەرهاد هاوسه ربوون، یه کدیان خوشده ویست، هه لسوکه وتیان له گه ل یه کدی و منداله کانیاندا زۆر باشبوو. کهس سته می له کهس نه ده کرد. هه موویان ته بابوون و نیوانیان خوشبوو، هیچ ناخوشی و دووبه ره کییهک له نیوانیاندا نه بوو، له هه موو کاریکدا پرسیان به یه کدی ده کرد. بویه هه موو خه لک خۆزگهی پی ده بردن.

واتای و شهکان

واتا	وشه
ئاسووده	به خته وەر :
ژن و میرد	هاوسه ر :
نیوان خوشی	ته با :
زۆرداری	سته م :
ناکوکی	دووبه ره کی :

پراھینان

خویندکاری خوښه ویست، ئەم بۆشاییانە ی خوارەووە بە وشە ی گونجاو پری بکەوہ:

۱. شیرین و فەرھاد بوون.
۲. ھەلسوکە وتیان لە گەڵ منداڵەکانیان زۆر بوو.
۳. ھەموو خەڵک پی دەبردن.

چالاکى (۱)

مامۆستا باسی خێزانی بەختەوەر و خێزانی ناکۆک بکات و ئەنجامی ھەلسوکەوتی ھەر یەک لەوان بۆ خویندکاران باس بکات.

چالاکى (۲)

ھەر یەکە لەم وشانە بگەینە بەو وشە یە ی لە گەڵی دەگونجیت:

باپیر	:	برای دایک
مەت	:	کچی مام
خالەت	:	باوکی دایک یان باوک
مام	:	برای باوک
خاڵ	:	کور یان کچی برا
پسمام	:	خوشکی باوک
دۆتمام	:	خوشکی دایک
برازا	:	کورپی مام

بەرخەكەم

ئەي بەرخۆلەكە

نەرم و نۆلەكە

سپى و خرپىنى

وەك كولى لۆكە

دەستەمۇ و چەشى

فېرە باوەشى

دەنگى بارە خۆش

جوان و چاۋ رەشى

بۆ ھەر كۆيەك چووم

تۆش وەرە لە دووم

ئەتلە وړپىنم

ھەرۋەكۈ بىچووم

وەرە خەل

بچۆ نەرم و شەل

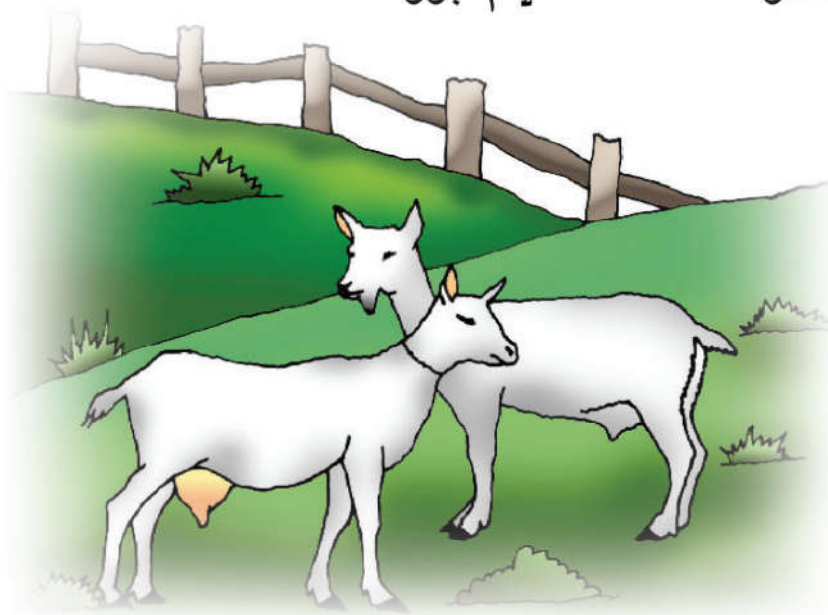
بىپارپىنە باع

بەرخى چاۋ بەكل

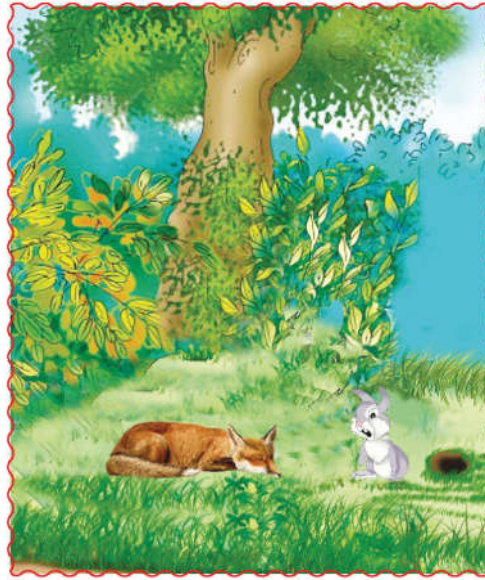
(گۆران)

واتای وشهکان

<u>واتا</u>	<u>وشه</u>
پارچه‌یه کی بچووک	کلو
تامکردوو	چه ش
ههر جییهک	ههر کوئییهک
به چکه	بیچوو
خلبوونه وه	خله خل
دهنگی به رخ	باره
قه‌له‌وی کورت	خرپن
لام بوو	دهسته‌مۆ

که رویشکیکی وریا

جاریکیان ریوییه ک ویستی که رویشکیک بخوات. بو ئه مه ش
چووہ نزیک لانه که یه وه، خویدا به زه ویدا، هه ردوو چاوی نووقاند، ده می
خوی داخست. چوار په لی لیپراکیشا و خوی مراند. که که رویشکه که هاته وه و
ریویه که ی به م جوړه بینی، دلی خوش بوو، به لام نه یویرا نزیک بکه ویته وه،
چونکه له وه ده ترسا فیلیک بیت و بو خواردنی ئه م دانرابیت، له بهرئه وه به
دهنگی بهرز وتی:

ئه و ریوییه هه ژارو به سته زمانه مردوو، به لام وه کو بیستوومه، ریوی، که
ده مرئ ده می داده چه قینئ و قاچه کانی بو سه ره وه بهرز ده کاته وه، که چی
نازانم بوچی ئه م ریوییه ده می داخستوو و قاچه کانی لی دریز کر دووه؟

که رڼوييه که گوڼی له م قسه يه بوو، ده می داچه قاند و قاچه کانی هه لبرې،
 نه وجا که رویشکه که بو ی دهر که وت که رڼوييه که زیندوو، رایکرد و تیر تیر
 پی پیکه نی.

واتای وشه کان

وشه	:	واتا
ویستی	:	خواستی
لانه	:	شوینی حه وانه وه ی که رویشک
فیله	:	خاپ
به سه زمان	:	بیده سه لات
قاچ	:	پی
هه لبرې	:	بلند کر
نه وجا	:	له دوایدا

پراهینان (۱)

وه لامي نه م پرسیارانه ی خواره وه بده وه:

- ۱ - که رویشکه که چی گوت؟
- ۲ - رڼوييه که بوچی چاوی خو ی نووقاندبوو؟
- ۳ - بوچی که رویشکه که به رڼوييه که پیکه نی؟
- ۴ - رڼوييه که زیندوو بوو یان مردبوو؟

پراهینان (۲)

نه م وشانه بخوینه وه و سی جار بیاننوسه وه:

پراکیشابوو
 چاوی نووقاندبوو
 مردبوو
 زیندوو بوو

ئاو

ئاو سەرچاوهى ژيانه. ژيان بى ئاو نابى. مرۆف و گيانله بهر و
پوههك به بى ئاو ناژين، بۆيه ده بى ئاو به فيرۆ نه دهين، پيسى نه كهين،
ئاگامان له ئاوى كانى و كاريزو جوگه و پوباره كان بيىت.
كوردستانى ئيمه و لاتىكى به ئاوه، كه له به فرو بارانى زستان و به هارانىيه وه
زۆر ده بيىت و سەرچاوه كانى پى ده ژيىته وه.
ئاو له هه موو كاروبارىكى رۆژانه ماندا به كاردىت، بۆيه پيوسته هه موومان
زۆر ده ست به ئاوه وه بگرين و لامان پيرۆز بيىت، چونكه ئاو به رده وامى به
ژيانمان ده به خشىت.

واتای وشهكان

واتا	وشه
ژیدەر	: سه رچاوه
له وا	: بوّیه
پیویسته (پیدقیه)	: ده با
قه دژیت	: ده ژییته وه
ل نک مه	: لامان
دده ت	: ده به خشی

پراهینان (۱)

خویندکاری خو شه ویست تکایه، ئەم وشانه چوار جار
له تینووسه کهت بنووسه وه:
(کانی، کاریز، جوگه، پوبار، ده ریا، ده ریاچه)

پراهینان (۲)

- وه لّامی ئەم پرسیارانه بده وه:
۱. ناوی سی سه رچاوه ی ئاو بژمییره؟
 ۲. سه رچاوه کانی ئاو به چی ده ژییته وه؟
 ۳. پیویسته چۆن ئاو به کاربھینین؟

چالاقى (۱)

- مامۇستا چۆنىھتى بارانبارىن بۆ قوتابىيان پوون بکاتھوھ .
- مامۇستا لھ قوتابىيان دھپرسى چ جۆرھ ئاویک دھخۆینھوھ .

چالاقى (۲)

خویندکاری زیرهک، وه لامیکی گونجاو بۆ ئەم رستانهی خواره وه ههلبژیره:

۱. ئاوی ناخۆینھوھ . (پیس، سازگار، پاک)
۲. به بی ئا و ناژی . (بهرد، ئاسن، پوههک)
۳. به فرو باران کانیه کان (وشک دهکه نه وه، دهژینه وه، تیکده دهن)
۴. ئا و به فیرودان کاریکی (باشه، خراپه، ریکوپیکه)

چالاقى (۳)

ئاو ئاودار
برین بریندار

تۆش ئەم وشانهی خواره وه تهواوبکه:

پاره
خیزان
ناز
دل

بۇ باوكم

(جەمال شارباژىرى)

خۆشەويستەكەي ژينم
باخەوان و پەرژينم
سلاوى زۆر بەتينم
بۇ تۆ باوكى شيرينم
مايەي شانازى منى
سۆزى ئاوازي منى

بەهرەي بەختياريمە
ئەم نامەيەم دياريمە

خۆشەويستەكەم بابە
لە ئيمە دلنيابە
تيدەكۆشين بيوچان
بۇ سەر بەرزى نيشتمان

واتاي وشەكان

واتا

وشە

پەرژين : تانۆك
تين : هيژ
بيوچان : بەردەوام

راستگویی

راستگویی ره وشتیکی پیروژه، کاری مروقی ریژدار و باشه، مروّف پیی سه رفراز و خوشه ویست ده بیّت، خه لک باوه پری پیی ده کهن. کورد ده لیّت: راستبه به ریگی شیرا برۆ. ده بیّت نیّمه هه موو کاتیک راستگوبین و خۆمان له درۆ دووربگرین. بو ئه وهی دایک و باوک و خوشک و برا و مامۆستا و هاوړیکانمان باوه پیمان پیی بکه ن و هاوکاریمان بکه ن.

واتای وشه کان

<u>واتا</u>	<u>وشه</u>
به ریژ	: ریژدار
سه ریلند	: سه رفراز

راهینان

- قوتابی خوشه‌ویست ئەم بۆشاییانە بە وشەى گونجاو پر بکەوه:
۱. راستگویی پیروژه.
 ۲. مروۆى راستگۆ و
 ۳. مروۆف بە خوشه‌ویست دەبیّت.
 ۴. هیچ جارێک نەکەین.
 ۵. پیویسته خۆمان له دوور بگرین.

چالاکى (۱)

مامۆستا سوودی راستگویی و زیانی درۆکردن بۆ خویندکاران
پوونبکاتهوه.

چالاکى (۲)

هه‌نه	راست

- قوتابی خوشه‌ویست هێمای (✓) یان (X) بۆ ئەمانەى خواره‌وه دا بنی:
۱. باوک و باپیرانمان راستگوییان کردبوو بە ئارمانجیان.
 ۲. راستگویی ره‌وشتیکی باشه.
 ۳. پیویسته مروۆف له‌کردار و گفتوگۆ راستگۆ بیّت.
 ۴. درۆکردن مروۆف سه‌رفراز ده‌کات.
 ۵. قوتابی راستگۆ خوشه‌ویسته.

چالاکى (۳)

رینووس و خوشنووسی:
(سه‌رکه‌وتن هه‌ر له راستگۆییدایه)

گفتوگۆی گهنم و برنج

گهنم: من گهنم، گرنگترین به ره می جیهانم، خواردنی
سه ره کی دهوله مه ند و هه ژارانم.
برنج: من برنجم، خواردنی به چیژی خه لکم، هه ژارو دهوله مه ند هه ز
ده که ن بمخۆن.
گهنم: بیجگه له نان، گه لیک خواردنی دیکه م لیدروست ده کری، وه ک
ساوار، گهنمه کوتا و هه رشته.
برنج: منیش، پلاو و قبولیم لیدروست ده کریت.
گهنم: من زۆر پیویستیم به ئاو نییه، به ئاوی باران تیر ده بم و گه وره
ده بم.
برنج: من زۆر هه زم له ئاوه، بویه له ناوچه زه لکاوو ئاوداره کان
ده چیندریم.

گه‌نم: من چەند جوړيكم هه‌يه، له كوردستانيشدا له وه‌رزي پاييز
 دا ده‌چيندرېم. برنج: منيش زور جوړم هه‌يه، له ماوه‌ي ساليك چەند
 جاريك ده‌مچينن.

واتاي وشەكان

<u>واتا</u>	:	<u>وشه</u>
گفتوگو	:	وتوويز
به‌تام	:	به‌چيز
ژبلي، جگه	:	بيجگه
دانه‌يرك	:	گه‌نمه‌كوتا
پلاف	:	پلاو
پيتقي	:	پيوست
مه‌زن دېم	:	گه‌وره‌ده‌بم
ده‌قەر	:	ناوچه

راهينان

خويندكاري خوشه‌ويست، ئەم بو‌شاييانه به‌م وشانه‌ي خواره‌وه پر بكه‌وه:

(ساوار، گه‌نمه‌كوتاو، برنج، ئاودار، گرنگترين، ئاو)

١. من گه‌نم به‌رهمي جيهانم.
٢. ئاردو و له به‌روبوومي گه‌نم.
٣. برنج زور پيوستي به هه‌يه.
٤. له ماوه‌ي ساليكدا چەند جاريك ده‌چينريت.
٥. برنج له ناوچه‌ي ده‌چيندرېت.

چالاکى (۱)

ئەم رېستەيە لە تېنوووسەكەت بنووسەوہ:
(گەنم خۆراكىكى سەرەكى مرۆقە، بۆيە پيويستە زۆر رېز لە نان
بگيريت).

چالاکى (۲)

خويندكارى خۆشەويست:
ئەم وشانە بخوينەوہ، ئەو شتەي، كە بۆ خواردن دەشييت،
ناوہكەي لەناو ئەو خانانەي خوارەوہ بنووسە:
(سيو، پەنجەرە، گيزەر، ئاگر، ھەرمي، كراس، برنج، ساوار،
ترى، زەيتون، ديوار، دەرگا، نان، ماسى، پيئوس، پياز)

تۆپتۈپىن

ئەى تۆپەكە! فەبۆلەكە!
من دىم، له دەستم رامەكە

تۆ، تۆپى يارىكردنى
وەك كۆلەكەى رۆحى منى

وەختى كە چوويتە ئاسمان
بانگ كە لەگەل من يەك زوبان

خۆشبيت وەتەن، خۆشبيت وەتەن
بەرزبيت وەتەن، بەعيلم و فەن

(زىوەر)

واتاي وشەكان

<u>واتا</u>	<u>وشە</u>
هەلمەيى	: رامەكە
گيان	: كۆلەكە
زمان	: زوبان
نيشتمان	: وەتەن
زانست	: عيلم
هونەر	: فەن

جهڙي مندالان

هه موو ساليڪ له يه كي مانگي حوزه يران مندالان له سه رانسه ري
جيهان به بونه ي جهڙي مندالانه وه تاهه ننگ ده گيڙن، چونكه له م پوڙه
برپار دراوه، مافي مندالان پاريزراو بيت و مندالان له برسويه تي و
نه خوشي و نه خوئينده واري و ماندوويه تي رزگار بکريڻ.
هه موو ساليڪ له م بونه يه، باوڪي نازادو په روين دياربي جوان پيشڪه ش
به منداله کاني ده کات، نه وانيش سوپاسي ده کهن.

واتای وشهکان

وشه	واتا
هه موو	: گشت
سالیك	: سالهك
مانگ	: هه یف
مندال	: زاروك
سه رانسهر	: سه رتاسهر
چونكه	: چونكى
له م رۆژه	: دقئ رۆژئ
بۆنه	: بۆنه، هه لكهفت

راهینان

خویندکاری خوشه ویست، ئەم بۆشاییانە ی خواره وه پر بکه وه:

۱. هه موو سالیك له مندالان له سه رانسهری جیهان
ئاهه نگده گیپن.

۲. چونكه له م رۆژه دا برپاردراوه مندال پاریزراو بییت.

۳. برپاره، كه مندالان له برسییه تی و و
و ماندوویه تی رزگار بکرین.

چالاکى (۱)

قوتابی خوشه ویست، هه ولبده له گه ل مامۆستاکه ت ده رباره ی مافی
مندالان بئاخفیت.

چالاکی (۲)

- تھم رڀستانه ي له خواره وه نووسراون رڀستن يان هه لهن؟
ژماره ي رڀسته كان له چوارگوشه كاندا بنووسه .
۱ . منډالان مافي تھوه يان هه يه ، كه بخوينن .
۲ . منډالان له يه كي مانگي حوزه يراندا به شه رڀ دين .
۳ . نابيت منډال له خوارډن بيبه ش بكه ين و برسي بكه ين .
۴ . تھه گهر منډال نه خو شبوو ، مافي نييه چاره سه ر بكرت .
۵ . ده بيت منډال ماندوو بكه ين .

هه لھ	رڀست

پیرست

لاپەرە	بايەت	لاپەرە	بايەت
۵۳	هەموو کار دەكەن	۳	سالى نويمان پېرۆزبى (ھۆنراوہ)
۵۵	مامۇستاي دلسۆز (ھۆنراوہ)	۵	پیدا چوونەوہ
۵۷	لەشساغى	۱۶	نەم مەرقانە کار دەكەن
۵۹	رېزگرتن لە كات	۲۱	مندالى ژير
۶۱	خيزانىكى بەختەوہر	۲۴	مۇسقا
۶۳	بەرخەگەم (ھۆنراوہ)	۲۶	قوتابخانە (ھۆنراوہ)
۶۵	كەرويشكىكى وريا	۲۹	پياويكى نابينا
۶۷	ئاو	۳۲	ئاواتى مندالان
۷۰	بۆ باوكم (ھۆنراوہ)	۳۵	دۆستى ياسام (ھۆنراوہ)
۷۱	راستگۆيى	۳۶	رەوشتى سەردان
۷۳	گفتوگۆي گەنم و برنج	۴۰	ھوشيارى مين
۷۶	تۆپتۆپىن (ھۆنراوہ)	۴۴	كوردستان (ھۆنراوہ)
۷۷	جەژنى مندالان	۴۶	گوند
		۴۸	ئالامان (ھۆنراوہ)
		۵۰	جوانكارى شارو گەرەك